19 ՓԵՏՐՎԱՐ. 1851 | ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 3—55 | ٣٠ ՌԷՊԻԼ ԱԽԸՐ. ١٢٦٧

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Ղուռուշ 100։
Այս Լրագիրս ամեն չորեքշաբթի օրերը կը հրատարակուի։
Պօլսէն դուրս գացած Լրագիրներուն փօսթային ծախքը առնողին վրայ է։
Իւր չափին համար չուր մը հրատարակել ուզողը պիտի վճարէ տողին 40 փարայ։
Նորատիպ գրոց ծանուցումը ձրի է։
Դուրսէն եկած նամակներուն փօսթային ծախքը խրկողը պիտի վճարէ։

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆ

ԲԱՆ ԽՐԱՏԱԿԱՆ
Տ. ՅԱԿՈԲԱՅ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
ԵՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼՍՈՅ

Առ համօրէն եկեղեցականս եւ ժողովուրդս
Ազգիս Հայոց ուր եւ իցեն։

Ամենապատիւ Տ. Տ. Յակոբ Սրբազան Պատրիարքն իւր կենդանի քարոզովը և երբեմն երբեմն գրաւոր քարոզագրութեանց վերջոյ յորմանագիր կոնդակներ իրեն ժողովուրդը քարեպաշտութեան և կրօնասիրութեան յորդորելը քանական չեղելով ամենայն ատեն և ամենայն հասակի հայազգի ժողովրդեան ողջոյն ընթերական նամակի յետոյ այս տարուան յօրենից ամենայնը գրաւոր կերպով, որ աշխարհաբառի խիստ լաւ կը մօտենայ. որպէս զի ամեն խորհրդոյ և Կոստանդնուպօլսոյ գաւառական աշխարհաբառը չհասկցողները անգամ դիւրաւ հասկընան։ Ըսելիքներուն պիտանութիւնը և հասարակաց օգուտը՝ լեզուն մաքուր գրաբար և հասարակութեան չհասկցուելու բան մը ընելէն աւելի գերագոյն դատեց։ Տերունի թէպէտ խորը բան մըն է. որ 44 թղթահամարով կըլըմըննայ, բայց ամեն ատենի պէտք եղած խրատները ժամանակիս պատշաճ կերպով մէջը բովանդակուած է, և 15 թղթահամարէն անդին ալ ողջախոհ սուրբ հաւատոյ հրահանգ մըն է մանաւանդ այն նիւթերուն վրայ, որոնց համար նոր ժամանակիս աղանդաւորները վէճ յարուցած են. սուրբ գրոյ խօսքերով նորադարձներուն առաքինութիւնները ջերմն իրենց ժողովրդական հայրենի հաւատոյը վրայ հաստատ կենալ կը յորդորէ։ Այս ամեն բաներու համար ամեն մարդու սրտով գոհունակ և կարդացուելու գրոյկ մըն է։

Բանի մը տեղեր կ'երեւայ որ իրենց իմացուած կարգերները տեղերնին չեն հասներ եղեր։ Ասոր պատճառն որ, այն յարգի տպագրութեանց կարգերները, որ իրենց Կոստանդնուպօլիս մէջ տեղ ցոյց տրուած չեն, բօսթայով կը խրկեմք. և անանկներուն կարգին գինը բօսթային ծախքին համար հարիւր և քսան և հինգ ղուրուշ կ'ըլլայ։ Ով որ տեղ ցուցուցեր է նէ ցուցուցած տեղը կը յղեմք. Իսկ որ յետքը չհասնիր նէ թող քարեհամբ կամ տեղը երթալը կամ բօսթայի ճամբով ուղելը մէջ ծանուցանելը։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 19 ՓԵՏՐՎԱՐ

— Թէրսիսէն մեզի կը գրեն։ Տաճկաց ١٢٦٢ և ٦٣ թուականներուն, օդոց անյարմար երթալովը և գարնան անձրեւներուն պակասութեամբը և ձմեռը չոր երթալովը բերքը սակաւ եղած էր. ուստի բնակիչները ստիպմեյան այն ժամանակը թէ մեծագոր տէրութեան հպատակ և թէ օտարազգի վաճառականներէն, իրենց օր ըստ օրէական ապրուստին համար փոխ առակ առնել. և յաջորդ տարին յաջողութի գտնելու յուսով երկու տարի խրարուվոյ անանկ ծանր պարտքերու տակ ինկան, որ հատուցանելու շատ նեղութիւն կը քաշէին. որովհետեւ փոխարէնը հատուցանելու չափ արժող բան չունէին ձեռքերնին. միայն երկրագործութիւն ընելով իրենց բանած գետնին բերքէն յոյս կար վճարելու։ Ինկեց եւքը քիչ մը յաջող գնաց ալ նէ՝ առայած բերքերնին իրենց ապրուստը ճարելու և պարտքը վճարելու բաւական չէր ըլլար. միայն ըրած պարտքերնուն շահը տալէն եւքը բուն պարտքերնէն հազիւ թէ քիչ բան կրցան վար իջեցնել։

Ըսկէց աչքերնին վախցած ըլլալով առաջիկայ տարւոյս համար բոլորովին վհատած են. որովհետեւ՝ յիշեալ գիրը կ'ըսէ որ, չորս ամիս կայ որ բնաւ անձրեւ եկած չէ. և այս ձմեռս շատ չոր երթալով գետինները չի կրցան ջրոյ համբարնին լեցընել. հողերը չի կակուղցան և չի պարարտացան։ Գէշն այն է որ՝ վաճառականները որ երկրագործներուն վրան երկու երեք տարւան առնելիք ունին, հիմա վստահութիւն մը չեն կրնար կոր ունենալ ասոնց նորէն փոխ առակ տալու։

Թէրսիսի և շրջակայ երկիրներուն բարեբերութիւնը յայտնի է. ցորենէն և գարիէն և ուրիշ տեսակ ընդեղէններէն զատ խիստ շատ բամբակ կ'ելլէ հոնկէց. բոլոր հանգստութիւննին և վաստակնին երկրի բերքէն է. և իրենք աշխատասէր մարդիկ են. ուստի այս ձախորդութիւնը ցաւելու բան է. կը պարտաւորինք անձրեւաց քաղցրութե և պտղոց առատութեան համար աղօթած ատեննիս ասոնք ալ միտք բերել։

— Ակնայ Վանք գիւղէն Բաբա Մանօլ անուն յունաց քահանային համար նոյն գիւղի բնակիչները ասկէց ինն ամիսի մը չափ յառաջ Կոստանդնուպօլիս իրենց Պատրիարքարանը բազմաթիւ աղերսագրով մը գանգատ ըրած էին։ Այս քահանայն հարուստ մէկ ցեղէ մը, և ինքն ալ բաւական ճարտարախօս ըլլալով՝ այս երկու բարեմասնութիւնները գէշի կը բանեցընէ եղեր. քաղաքական բաներու խառնուելով գիւղակիցներուն շատ զրկանք կ'ընէ եղեր։ Մօտիկին և դատաւորին քով երթալը՝ եկեղեցի երթալէն և իր հոգեւոր պաշտօնը կատարելէն, և հոգեւոր խրատներով ժողովուրդը հովուել և շահելէն աւելի աղէկ կը սիրէ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՐԳ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ

Ճարտարամիտ ուսումնականՀայաստանի մը, որ իւր պատուական ժամանակը պատուական աշխատութիւններու գործ կ'ածէ, հայաստանցւոց փեջչուկ չեցուի հեռեւութեամբ այս երգս շիներ է. որ խնդամիտ կը հրատարակեմք հոս։

ՅՈՒՍԱՄՔ ՈՒ ՑՆԾԱՄՔ

Բարեկենդանն երեկ ձեզ մեծ աւետիս,
Հազար փառք տիրոջն հասանք այս տօնիս
Արէք իմ քաջեր ոտաց կանգնեցէք
Ցիս ձեր քաջ թեւերն պար մը բոլորենք։
Հայ ազգին կենաց մէկ գինի առնունք
Տըղայ բէր ըղբարչն կթղայներն լըննունք
Հայոց արեւուն մեռնիմ, քան խըմեմ,
Արիւնս կու թափեմ. հանց ես զինք սիրեմ։
Թէ երջանիկ է՝ հետ ինքեան խնդամ,
Ուրախ օրերով առնեմ բարկենդան.
Ապա թէ տրտում, հառաչեմ ու լամ,
Աստուածեան աջոյն օգնութիւն կարդամ։
Հազար խոցերով սրտիկըս խոցուած,
Հոգիս անհանդարտ աչքս յարտասունք թաթխած.
Ալ բարեկենդանն ինձ՝ չըլնի խնդման օր,
Այլ օր մը ցաւոց սըրտի սգաւոր։
Քո սիրուդ մեռնիմ աղնիւ Հայաստան
Մի թողուր դու զիս յօտարին ձիրան.
Օտարին աթոռ ու քո հին բազմոց
Այն որ բաղեղէ ու յամէն խոտոյ։
Հիւսած ու պատած էր սուրբ փշերով,
Խիկի չեմ փոխեր զերկուսն կըարմով.

Քո ապարանիցդ ցուրտ մխրոյն վերայ
Նստիմ գոհ սրտով զինչ բարձ բեհեզեայ։
Քանց երթամ ընտրեմ պերճ ու փառաւոր
Օտար ազգերուն ոսկեզարդ աթոռ.
Քո 'ի մօրենւոյ ու փշովք հիւսած,
Վեհ գլխոյդ պսակն Աստուծմով օրհնած։
Քաջին Վարդանայ ու քաջ կըտրճաց,
Վարդագոյն արեամբ գեղեցիկ ներկած.
Ահ լաւ համարիմ և փառք ուպարծանք,
Քանց այն շքեղ թագն ու գունոզ գտակ։
Որ անմեղներու արիւնով գնած
Կամ յաւէտ վկայ վատ պարսկին չարեաց.
Քո պարզ ու մաքուր բայց կունձմըտած,
Խիստ արեւուն դէմ արտի մէջ սեւցած։
Ճակատդ ես շատ ցանկամ համբուրել,
Որ Քրիստոս իւր սուրբ խաչովն է պսակել.
Այն ճակտին վերայ մարդկան տէրն Աստուած,
Իւր սուրբ մատներովն այս գրեց անանց։
" Որչափ դարք անցնին դու կաց Հայաստան ",
Հայաստան իմ սէր սրտիս օթեւան.
Այո շատ ատեն կացեր ապրեցար,
Ու այլ շատ դարեր կեաս դու մինչ իսպառ։
Բայց ափսոս որ այն խեւ բաղդն զինչ ցեց
Քո ոյժդ ու արդիւնքդ ուտելով մաշեց.
Շատ ճմլեց սրտիկդ շատ քեզ ցաւ հասուց,
Շատ մ'ալ 'ի յորդւոյդ զրկեդ հեռացուց։
Կէս մը յարեւմուտս կէս մը 'ի հարաւ,
Ցրուեց տարտղնեց ոսոխ անիրաւ.
Շատ մըն ալ սրով ջարդուեցան դժբաղդ,
Թէպէտ սրտովին մնացին անյաղթ։
Այլ այնք զէտ քաղուած ծաղկունք անթառամք,
Դարէ դար ապրին 'ի սուրբ յիշատակ.
Օ քաղցրիկ ծնողդ խոկի չի մոռցան,

եղեր. իրեն քահանայական պարտականութիւնները կատարելու չափազանց անհոգութիւն մը կը բանեցընէ եղեր: Յունաց Պատրիարքը առաքելական պատուէրին համեմատ, որ կ'ըսէ. « Զերիցուէ ամբաստանութիւն մի ընդունիցիս, բայց եթէ՝ երկուք կամ երիւք վկայիւք »: Երզրումի յունաց Մետրապօլիտին կը գրէ որ բանըն ստուգէ և իրեն իմացընէ: Այս միջոցիս Բաբա Մանօլը իրեն համար ամբաստանութիւն գրուած ըլլալը իմանալով կ'աճապարէ Կոստանդնուպօլիս գալու. որ արդարապէս արժանացած պատժէն ազատելուն ճարը նայի: Բայց Պատրիարքը չի թողուր որ ասիկայ Կոստանդնուպօլիս ոտ դնէ անդին պտըտի, և անիրաւ միջոցներով իրեն կուսակից գտնէ, կը խրկէ Մարմարա ծովուն Բրօդի կղզին (քընալը ատան), որ այն տեղի վանքը կենայ. մինչեւ որ անոր համար Երզրումի Մետրապօլիտին ապացուած տեղեկութիւնը գայ: Այս տեղեկութիւնս ալ եկաւ. որ ամենայն մասամբ Վանք գիւղի ժողովուրդին գրած ամբաստանութեան համեմատ էր. ուստի յունաց Պատրիարքին հարկ եղաւ առաքելական միւս պատուէրը կատարել որ կ'ըսէ. « Իսկ որ մեղանչեն՝ առաջի ամենեցուն յանդիմանեա. զի և այլքն երկիցեն ». կայսերական բարձրահրաման հրովարտակաւ Բաբա Մանօլը ութ ամիս միջոցաւ Ախտօղի վանքը աքսոր կը խրկէ: Այս ալ մէկ աղէկ դաղափար մըն էր. հոգեւորականաց մէջ անհոգ և աշխարհասէր և փառասէր յանցաւոր մը պատժելու համար ըղդաստութեան օրինակներու մէջ խըրկել. միշտ հոգեւորի պարապելով և բոլոր աշխարհական հոգերէն զատուած կրօնաւորաց մէջ ձգել. որ անոնց օրինակաւը վարժուելով ինքզինքը շիտկէ: Այս ութ ամիս միջոցը լմնցած ըլլալով հիմա աքսորէն ելած և Կոստանդնուպօլիս դարձած է. և բարեյոյս եմք որ բարի օրինակներովը զգաստացած ըլլալով ասկէց ետքը իրեն քահանայական աստիճանին վայելուչ գործոց մէջ կը գտնուի:

— Լրագրոյս նախնթաց թերթերուն մէկուն մէջը՝ տեղւոյս գաղղիական ժուռնալ լրագրէն առնելով պատմեցինք որ՝ Ս. Ստեփանոսի յունաց եկեղեցին գող մտնելէն առաջ Մաքրի գիւղի հայոց եկեղեցին ալ գող մտեր է. և էփ աղէկ արծաթեղէն անօթ գողցեր են: Ասոր ճիշդ պատմութիւնը մեղի հաղորդեց Մաքրի գիւղի հայոց դպրատան վարժապետը, ինչպէս որ հոս պիտի դնեմք:

Գիշեր մը այս յարգի վարժապետը, որ գիշերները եկեղեցւոյն սենեակներուն մէկը կը պառկէր, պատուհանին ապակիներուն մէկուն կոտրուելուն ձայնէն յանկարծ կ'արթըննայ, եւ կասկած ըլլալով թէ գողի բան պիտի ըլլայ. որ՝ այն սենեակը պարապ կարծելով անկէց ներս մտնելու դիտաւորութեամբ փորձ մը կ'ընեն, իսկոյն գող կայ կը պոռայ: Բանը մերձակայ տուներէն կը լսուի. ամէն մարդ ոմանք պատուհանները և ոմանք դուռը կը վազեն. գողերը տեսնելով որ գործերնին չի յաջողեցաւ, կը փախչին. որով եկեղեցիէն բան մը չի կորսուած և չի գողցուած կ'ազատի: Սակայն վարժապետը այս դէպքէն վախնալով, չըլլայ որ գողերը նորէն գալու խորհուրդ ընելով աւելի ապահովութեան համար իրեն կենալը վտանգ մը բերեն, իր կամաւը գիւղին վարժապետութենէն կը հրաժարի: Գողերը այն գիշերը Մաքրի գիւղին մէջ չի կրնալով բան տեսնել, յաջորդ գիշերը մերձակայ Ս. Ստեփանոս գիւղին յունաց եկեղեցին մտեր են:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂՂԻԱ: Լսուեցաւ որ Իտալիայի մէջ խռովութիւն և շփոթ սերմանող մարդիկ երեւան ելեր են. ուստի Փռանսայի կառավարութիւնը այն կողմերը պտըտող նաւախումբին հրամանատարներուն հրաման խրկեց որ Իտալիայի ցամաքը տեղ տեղ զօրք հանեն. որպէս զի խռովութիւն մը ելլէ նէ առաջը առնելը դիւրին ըլլայ:

ԱՒՍՏՐԻԱ: Ռօշդօքի լրագիրը Պեռլինէն իմացած ըլլալով հետեւեալ լուրը կը պատմէ: « Կըսուի որ Աւստրիան միտք ունի չէ թէ միայն ամբողջ Գերմանիա և աւստրիական կայսերութեան տակը եղած երկիրները իրարու հետ կապել, մինակ Իտալիայի մէջ ունեցած երկիրները դուրս ձգելով, և ամենուն մէկ մաքս և մէկ պաշտպանութիւն ընել. այլ և այս մեծ միութեան մէջ Տանիմարքա ալ միաբանել: Այս ալ կ'ըսեն որ՝ այս մեծ առաջարկութեանս գործադրութեանը վրայօք Աւստրիան ապահով է որ Ռուսն ալ իրեն ընթացակից պիտի ըլլայ. և ասիկայ յայտնի է որ Ինկլիզի արուեստական զօրութեանը դէմ է: Ասկէց զատ Աւստրիան միտքը դրած է որ Տանիմարքայի և Գերմանիայի և Ռուսաց մաքսը միացընելէն ետքը Իտալիայի մաքսերն ալ ասոնց հետ միացընէ. որպէս զի օտար երկիրներուն ձեռագործները և բերքերը Իտալիայի վաճառատեղիներէն դուրս ձգէ: Այս ալ Ինկլիզի ձեռագործներուն համար վնասակար բան մըն է. որովհետեւ Բիէմոնդէի (կամ Սարտէնիայի տէրութեան) և Նաբօլիի և Սիչիլիայի վաճառատեղիները բոլոր Ինկլիզի ձեռագործներով լեցուն են:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ: Հէսսէի կայսրընտրութեան իշխանանիստ քաղաքը գտնուող բրուսիայի զօրաց երկիրը դառնալը վճռուած էր: այս անգամ եկած լուրերուն նայելով՝ բոլոր այս զօրքը իրենց երկիրը դարձեր են: և այն տեղ մէկ գունդ (թապուր) մը զօրք մնացեր է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ: Ռուսաց զինուորական զօրութիւնը ամբողջ՝ 382,600 հետեւակ զօրք և 87,600 ձիաւոր և 27 հազար թնդանօթաձիգ զօրք են եղեր. և 987 հատ թնդանօթ ունին եղեր:

ՍԱՐՏԷՆԻԱ: Ճէնովայի [illegible] անուն օրագիրը կը պատմէ որ, Աւստրիայի և Պավիէրայի և Նաբօլիի կառավարութիւնները Սարտէնիայի տէրութենէն դժգոհ ըլլալնին զատ զատ իրենց իմացուցին գանգատանաց գրով: Գանգատներուն առիթը այն է որ՝ ամէն երկրի և տէրութեան խռովարարները Բիէմոնդէի մէջ երեւան կը գըտնեն. և Բիէմոնդէի կամ Սարտէնիայի տէրութիւնը անոնք չէ թէ միայն կը պաշտպանէ Զուիցցէրիի կառավարութեան ըրածին պէս, այլ և իր կառավարութեան երեւելի պաշտօններն ալ անանկներուն ձեռքը կը հաւատայ:

Աւստրիայի և Նաբօլիի կառավարութիւնը մանաւոր կերպով ասոր վըրայ կը գանգատին որ՝ պաշտօնական լրագրին խմբագիրներուն մէջ անանկ մարդիկ կան որ զրպարտութիւններով և նախատական խօսքերով Աւստրիայի և Նաբօլիի կառավարութիւններուն պատուոյն դպած են. մինչեւ Աւստրիայի կայսեր համար սուտ երդում ընող և երդմնազանց ըսեր են. և Սօֆիա կայսրուհին (կայսեր մայրը) խել մը մարդասպաններէ բաղկացեալ խումբի և ընկերութեան մը իբրեւ առաջնորդ ցուցուցած են:

Յիշեալ օրագիրը կ'ըսէ. մեր պաշտօնեայները ետ ետ քաշվելով մինչեւ կռնակնին պատին տուած են. և հիմա հարկ է որ սա երկուքէն մէկը ընեն. այսինքն, կամ օտար տէրութեց կամքը կատարելով անոնց գանգատը վերջացընել տան, և ամէն երկիրներէ հոն փախած խռովարարներուն և յեղափոխականներուն պաշտպան կենալէն և երեստալէն ետ քաշուին, կամ թէ այն տէրութիւններուն դժգոհութենէն ծագած հետեւանքներուն մէջ կուրօրէն զիրենք և տէրութիւննին ձգեն: Սարտէնիայի համար ինչ պատմեցինք նէ՝ Զուիցցէրիի համար ալ նոյնը իմանալու է:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ: Աթէնքի [illegible] ըսուած գաղղիերէն օրագիրը յունվար 28 թուով հրատարակած թերթին մէջ կ'ըսէ:

« Քանի անգամ կառավարութեան ուշադրութիւնը շարժեցինք գողերուն և աւազակներուն շատնալուն վրայ, որ ժամանակէ մը 'ի վեր յիրաւի վախնալու բան մը եղած է: Եւ որպէս զի կառավարութեան օրագիրները մեզ չմեղադրեն, որ չափազանցութեամբ կը խօսինք, մեծ ճշդութեամբ կը պատմենք այն աւաղելի դէպքերը որ գէշութեան զայրանալուն ապացոյց կրնան ըլլալ. որոշ ժամանակով և տեղով և մարդոց անուններովը և ըրած յանցանքներնուն որպիսութեամբը և

Ու քո սուրբ ծոցէդ ալ չի հեռացան:
Ըս զանոնք կ'ողբամ որ սիրտդ հաստատ
Չկացին խաւնեցան յօտարին հաւատ.
Շատերն կորուսիր ով հեգ հայրենիք,
Քո գիրկդ սիրով սնուցած որդիք:
Ահա դաշտք ու արտք քո արիւն քըմնած,
Սարերդ ու ձորեր կարմիր են ներկած.
Քո եկեղեցիք հողու հաւասարած,
Հազար քո մատրունք վանորէք փակած:
Դու այլ նոցին վրայ լռիկ ու մնջիկ,
Սրտիկդ է եղեր կսկծով 'ի լէք.
Մանրիկ մրմունջով զինչ հաւն 'ի բունիկ.
Մինուկ հնհընաս անտէրունջ մայրիկ:
Քո բարձր պարիսպքըդ փլած փլփլած,
Քո մեծ քաղաքներդ յաւեր են դարձած.
Նոցա ճակտին վրայ փառք էր դրոշմած,
Ու անմահութիւն դադաթնին գրած:
Հետ իւրեանց թաղէ՝ են թաղել այժմիկ,
Մեր նախնի հարանց սուրբ ոսկերոտիք.
Ի ծոցըն պահեն դեռ մեծութեան փառք,
Չեն իսկի փտած ընդ հողով անարգ:
Քո բարձր սարերդ տխուր մ'հառաչեն,
Զիւրեանց նախնի փառք այժմ այլ չըտեսնեն.
Ձիւնափայլ լերինքդ յամպերն բարձրացած.
Քո բիւր բլրակներդ յաստղունքը մօտած:
Որ սովրեր էին քեզ փառօք աչել,
Ցուրտ արտասունք թափեն ընդ քո թունդ աւեր.
Քո վտականիք պայծառ ջրերով,
Դրախտ զարդ էին բիւր առուակներով:
Ո՛հ ո՛լ ամէնքն ալ արիւն կութափեն...
Ջուր է այն թ'արտասունք երբ ճերմակ հոսեն.
Ո՛ւր են հայրենիք քո կորճորայք,
Դալար մանկուդ դիւցազանց հաւասարք:

Զուարթուկ քնարդ ալ մեզ չի հնչեր,
Որ քաղցր ձայնով դաշտեր դռռայնէր.
Եւ հայոց ազգին արեւակն հատեր,
Կամ լուսիկն առեր 'ի մարն է մտեր:
Խաւար կոխել է զեռ գիշեր մթին,
Արշալոյսն չերեւկ հայոց աշխարհին,
Մէկ սոսկում ահեղ մէկ խոր լռութիւն,
Զաշխարհն է պատել տխուր է բնութիւն:
Աչկունքն ալ գոցել է մեծն հայաստան,
Կարծես կը քնանայ առիւծն աննման....
Իսկ իւր որդեկացս զինչ մնայ հիմայ,
Միայն մխրապատ սուրբ հոգւոյն վերայ:
Փառաց յիշատակ ու լուկ անուն մը,
Բայց հայ սրտերուն կ'օգտէ ստուեր մը.
Ահա զյիշատակն այն սուրբ ու անմոռաց,
Պահել է մանկտին անարատ ւ անանց:
Իսկ իւր մեծ անունն հայ ու հայաստան,
Անմեղուկ որբոցն փառք է յաւիտեան.
Հապա այս անուամբ ու յիշատակաւ,
Յուսանք ու ցնծանք խնդութեամբ մեծաւ:
Բարեկենդաննիս ալ առնեմք սիրով,
Սրտերնիս հանդչած խնդում երեւով.
Հիմա կթղայնիդ եղբարք ձեռք առէք,
Այս յուսոյն վերայ խմենք ու պարենք.
Երջանկութիւն, մեր ու ազգին կենացն...
Վերջերնիս բարին կատարէ Աստուած.

Գ. Պ. Պ.

հասցուցած վնասմունքին ։ Զօրաւոր խօսքերով կը ցուցընէինք որ հարկ է, մեծապէս հարկ է ամենայն զօրութք ջանալ վերջացընել աստնկ վտանգաւոր բաները․ որոց համար արիութիւն և խոհեմութիւն և ճարտար հնարագիտութիւն կ'ուզէ ։ Բայց կառավարութեան ցուցուցած անհոգութեանը նայելով պիտի կրնանք ըսել որ, այս աւազակութիւնները որ այնքան մարդոց մահուանը պատճառ կ'ըլլայ, և Յունաստանի բնակիչներուն սիրտը ահով դողով կը լեցընէ, և մինչև մայրաքաղաքին դուռը հասած է, կառավարութեան աչքին թեթև և իրեն մըտադրութեանը անարժան երևցած են ։ Ուստի գէշութիւնն ալ պակսելու տեղը քանի երթայ կ'ավելնայ ։ . . . Մէկ նամակի մը խօսքին նայելով, որ այս բանիս մէջ ուրիշ նամակներով հաստատած տեղեկութիւններուն համաձայն է, արևմտեան Յունաստանի մէջ գաւառական ատեանները գրեթէ գոցուած և դատաստանները խափանած են․ որովհետև խումբ խումբ աւազակներ մէկ ձեռքերնին զանակ մէկալ ձեռքերնին կրակ՝ ամէն օր գեղէ գեղ կը պտըտին․ և մէկն ալ բռնուած և պատժուած չէ ։ Արևելեան Յունաստանի անկարգութիւններն ալ անկէց վար չեն մնար ։

» Յունվար 14ին կէս օրէն 3 ժամ ետքը աւազակներէն 20 հոգի Լիվադիայի Սգիրի գեղը գացին․ որ 60 տընուոր գեղ մըն է․ և որովհետև գեղացիք տուներնին չէին․ գեղէն դուրս իրենց գործերնուն գացեր էին, տանք գտածներնին կողոպտեցին և չարչարեցին․ որ էին Բաբա Տիմիդրի․ Տէմօս, Նօրկի Բաբա, և անոր կինը, Իլիաս անուն մէկը և անոր կինը, և ուրիշներ ալ․ ձեռքերնին արծաթեղէն և ուրիշ ապրանք ինչ որ անցաւ նէ առին․ և խաղաղութեամբ և հանդարտութեամբ բաներնին գացին ։ Քանի մը օր ետքը նոյն գողերը Տատի ըսուած գիւղը գացին, որ 660 հոգի բնակիչ ունի, նոյն գեղէն Անեէլաքօ անուն մէկը բռնեցին․ և ազատ թողտալու համար 3000 դրուշ տուգանք ուզեցին․ որուն հարկ եղաւ իր կեանքը անոնց ձեռքէն ազատելու համար նոյն սակը տալ ։

— Յունաց Թագաւորը իւր ազգականները տեսնելու համար Պավիերա գացած, և Գերմանիայի մէկ մասը պտըտած ըլլալը լրագրոյս նախընթաց թերթերուն մէջ պատմած եմք ։ Կ'ըսուէր որ․ ներկայ 1851 թուականիս առաջին օրերը իր մայրաքաղաքը դարձած պիտի գտնուի․ բայց այս անգամ նոր լուր առնուած է որ՝ հազիւ թէ երեք կամ չորս ամիսէն կրնայ պիտի իւր աթոռը դառնալ ։

ԱՄԵՐԻԿԱ ։ Անկէց ժամանակ մը առաջ Բօլարի անուն մէկը Չիլէմէնկի Թագաւորին գանձէն խել մը մեծագին քարեր գողնալով մէկ մասը հոն թաղեր, մնացածը հետը առեր Ամերիկա փախեր էր ։ Չիլէմէնկի Թագաւորը այս լսելով շրջաբերական խրկած էր Ամերիկա, որ այս մարդը ով որ գտնէ և գողցածները հանել տալու ըլլայ նէ, քարերուն չորս մասին մէկը իրեն ըլլայ, մնացած երեք մասը Չիլէմէնկի Թագաւորին դարձընէ ։ Մէկը գտեր և ամբողջ Չիլէմէնկի երկիրը դարձուցեր էր․ բայց Թագաւորը անիկայ գըտնողին չէ թէ գտածին չորրորդ մասին մէկը, այլ և այն մարդը ըրած ծախքերը անգամ տուած չըլլալով մարդը Ամերիկայի կառավարութեանը բողոքեց․ Ամերիկայի կառավարութիւնը քանի մը անգամ Չիլէմէնկի Թագաւորին և կառավարութեանը գրեց․ բայց առաջին խոստմունքը ըրած ատենէն 'ի վեր 22 տարի անցած ըլլալը պատճառելով Չիլէմէնկը չուզեց խոստմունքը կատարել ։ Խօսքերը մէջերնին երկնցաւ․ Ամերիկայի կառավարութիւը պահանջմունքէն ետ չի կենար․ Չիլէմէնկը վճարել չուզեր․ և ամերիկայի օրագիրները կ'ըսեն թէ, կը վախցուի որ այս բանը Չիլէմէնկի և Ամերիկայի մէջ պատերազմ բացուելու պատճառ ըլլայ ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

— Թիֆլիզէն դեկտեմբեր 16ին կը գրեն, վեհափառն Տ․ Ներսէս Ե․ սրբազան Կաթուղիկոսը այս օրերս սբ․ Էջմիածին մայր աթոռն է․ և Թիֆլիզ գալուն յոյս կայ կամ փետրվարի վերջերը, կամ մարտի սկիզբները ։

— Աղէքսանդրուպոլսոյ եպիսկոպոսական վիճակին աթոռակալ, և սուրբ Էջմիածնի հոգևորականաց ժողովյն և սինոդին խորհրդական անդամ Տ․ Նիկողայոս սրբազան եպիսկոպոսը տէր Մարուգեան, դեկտեմբեր 2ին առ Աստուած փոխեցաւ 'ի սուրբ Աթոռն Էջմիածին ։

— Յունվար ամսոյ մէջ ալ մեռաւ 'ի սուրբ Էջմիածին յարգի Պ․ Խաչատուր Յ․ Մէլիքսէլումեան Զմիւռնացի․ որ ժամանակ մը Իզմիր Արագածունեայ անունով բաղկացել ուսումնական ընկերութեանը անդամ և տըպագրապետ եղած է․ և ազգին ծանօթացած է հայրենասէր անուն լրագրովը, որուն գլխաւոր խմբագրիչն էր ։

— Յունվար 12ին Թիֆլիզէն կը գըրեն ։ Ռուսաց կայսեր բանակի թիկնապահ և ռուսաց Կովկասեան բանակի հիւսիսային բաժնին սպարապետ ազնուաշուք Կնեազ Մովսէս Զաքարեան երկայնաբազուկ Արղութեանց, Ս․ Աղէքսանդր Նէվսքիի անուամբ եղած ասպետութեան աստիճանը և պատուոյ խաչը և փառաւոր մեծագին աստղանշանը ընդունեցաւ ։

— Իշխանազուն Կնեազ Վասիլ Յովսէփեան Բէհբութեանց, որ ռուսաց կայսեր ժառանգ աղէքսանդր իշխանին հետ ճանապարհի ընկեր եղած էր Թիֆլիզէն մինչև սուրբ Էջմիածին, ժառանգ իշխանին գոհութեան և շնորհակալութեանը նշան ընկալաւ նոյն ժառանգ իշխանին անդամանդներով զարդարուած կենդանագիր պատկերը ։ Վասիլ իշխանը Կովկասեան նահանգին ընդհանուր կուսակալ Վօրօնցով իշխանին ընդհանուր տեղակալն է քաղաքական կառավարութեան մէջ ։

— Ռուսաց կայսրուհին կայսեր հաճութեամբը յիշեալ Վասիլ Բէհբութեանց իշխանին կողակից իշխանազուն Վառվառէ տիկնոջը՝ Ս․ Կատարինեայ ասպետութեան երկրորդ աստիճանի պատիւը շնորհեց շքեղ պատուանշանով ։ Ռուսաց երկրին մէջ հայազգի տիկնայց պատուոյ նշան տրուելուն՝ այս առաջինն է ։

— Յունվար 18ին Ռոստով քաղաքէն կը գրեն ։ « Թագաւոր կայսրն ըստ ծանուցանելոյ նախարարինն ներքին գործոց թէ լատինական հոգևոր կառավարութիւնն թոյլ տայ ինքեան (կամ լաւ ևս ասել, յանդգնի) վերստին խառնիլ 'ի գործս հոգևորականաց Հըռովմէադաւան Հայոց, բացարձակ սաստկապէս հրամայեալ է հրովարտակաւ արգելել հոգևոր կառավարութեան լատինացւոց, զի մի երբէք յանդըգնեսցին խառնիլ 'ի գործս Հռովմէադաւան Հայոց․ ապա թէ ոչ՝ չկատարողք այսր հրամանի սաստիկ պատժելոց են ։ Այս տպեալ կայ 'ի [illegible] օրագրի ։

ՀԻՆ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՔ

Լրագրոյս 51 թուոյն ազգայինին կարգը՝ Թիֆլիզու Տ․ Կարապետ սըրբազան արքեպիսկոպոսին քովը գտնըւած ձեռագիր մատեաններուն ցանկը յիշեցինք, որ Կոստանդնուպօլսեցի Պ․ Թադէոս Միհրդատ Տ․ Աստուածատուրեանին ձեռօքը մեզի հասած էր, և մէկ քանի ձեռագրոց յիշատակարաններ ալ մեզի պիտանի երևցած տեղեկութիւններովը գրինք ։

Այն թերթը հրատարակուելէն ետքը ձեռքերնիս հասաւ նոյն ձեռագիրներուն մէկ ուրիշ ցանկը, որն որ մեզի խրկեր էր ազնուաշուք ասպետ աղա Աղաթօն Դաւթեան Աբիմեանց, Պետրբուրգէն ։ Մենք բաղդատելով երկու օրինակը յարենման գտանք, և լրագրոյս յիշեալ ազնուական ասպետին պարտքերնիս եղած 'ի բոլոր սըրտէ շնորհակալութիւնիս հրապարակաւ մատուցանելով՝ նոյն ցանկը կը շարունակեմք ։

Մեկնութիւն աւետարանին Ղուկայ ։ Հընաձև բոլոր գիր սակաւ ուրեք եղծեալ ։ Յիշատակարանն․ « Աստուածուր յանգ ելեալ աւարտեցաւ տառս այս հրամանաւ սուրբ և յատուկ յամենայնի Թադէոս վարդապետի, ընտրելոյ և իմաստնոյ ընթերցասիրի և բարեպաշտի վարժ և կիրթ ամենայն գործ բարեաց․ 'ի լուսաւորութիւն սուրբ Եկեղեցւոյ, և 'ի բարեխօսութիւն անձին իւրոյ և ծնողաց իւրոց ստանալով զսա յիշատակ բարի կենաց և մահու 'ի ձեռն Մարտիրոսի անարժանի և փցուն գըրչի, և յետին ամենայն երիցանց 'ի Դըղիկ քաղաքէ Բջնոյ, որ է մեր Դունին քաղաք հայոց յարևելակողմ կայ ։ Արդ աղերսիւ հայցեմ յամենեցունց, որ ժառանգէք կամ ընթեռնոյք և կամ գաղափարս առնոյք, զԹադէոս վարդապետ և զծնողս իմ յիշեսջիք 'ի Քրիստոս․ ընդ նմին և զվարձկան սորին գրոց զՄարտիրոս յիշեսջիք 'ի Քրիստոս և դուք որ յիշէք յիշեալ լինիջիք 'ի Քրիստոս Յիսուս 'ի տէր մեր․ որում » ևայլն ։ Ի վերջ հարիւրերորդի երեսներորդի յերրորդի (1184) եղեւ կատարումն սորա 'ի փառս Աստուծոյ ։ Ով եղբայր և տէր իմ Թադէոս, ըստ կամաց և մտաց քոց յիշատակարան գըծեա և մեզ թողութիւն շնորհեա »․ ևայլն ։ Յիշատակարանիս շարադրութեան ոճոյն անհարթութիւնը, և յիշատակագրին իր իմաստը չփոթ հասկցընելը կը ցուցընէ որ հայկական գըրագիտութեան բարգաւաճիլը կամ խընալը դարերու վրայ բաժնելը, և այս ինչ դար հայերէն դպրութիւնը ծաղկած էր այն ինչ դար խափանած և խանգարած էր ըսելը անանկ հասկընալու չէ․ որպէս թէ ծաղկած դարուն բոլոր մատենագիրները սքանչելի գրիչ ունէին․ և խանգարած դարուն մէջ ամենևին աղէկ գրող չի կար․ այլ մեծագոյն մասին վրայ կ'առնուի ։ ԺԲ երորդ դարը, որ է վերոգրեալ յիշատակարանին գրուելուն ժամանակը, հայկական դպրութեան ծաղկած ժամանակն է․ սուրբ Ներսէս Շնորհալի, սուրբ Ներսէս Լամբրոնացի, Գրիգոր Տղայ, Իգնատիոս և Սարգիս Շնորհաբան մեկնիչները այն դարուն մարդիկն են․ և ասոնց գրութեանն ու ներկայ յիշատակարանիս մէջ որքան տարբերութիւն կայ ։

Կ'երևի որ այս գիրքը օրինակող Մարտիրոս երէցը՝ օրինակել տուող Թադէոս վարդապետին ըստ մարմնոյ եղբայրը ըլլայ ։ Մէկ մը որ՝ « զԹադէոս վարդապետ և զծնողս իմ յիշեսջիք 'ի Քրիստոս » կ'ըսէ․ Թադէոս վարդապետին ծնողացը հոն բնաւ յիշատակ չընելով․ որ գրեթէ բոլոր հին ձեռագրոց յիշատակարաններուն սովորութեանը դէմ է ։ Իսկ թէ որ նորս գրելու տեղը սխալմամբ իմ գրուած սեպենք նէ, վերջին օրինակագրի սըխալ մտած կարծելով, պէտք էր որ Մարտիրոս երէցը իր ծնողքն ալ իւր անուանը քովը յիշատակէր․ որ չէ ըրած ։ Երկրորդ, յիշատակարանին վերջերը խօսքը Թադէոս վարդապետին դարձընելով կ'ըսէ․ « Ով եղբայր և տէր իմ Թադէոս » ։ Բայց այս մակաբերութիւննիս կարծիք մըն է․ եղբայր ըսելը ուրիշ մտքի ալ կրնայ առնուիլ․ և թէ որ օրինակագիրը աւելի վարժ գրիչ ունենար նէ՝ կասկածի տակ չէր իյնար ։

Բջնոյ Դղեկ քաղաքին համար անունի Դուին քաղաքը կարծելը մեզի անհաւանելի կ'երևի․ որովհետև Բջնի Արևուանեայ մօտերը ըլլալով Նիգ գաւառին մէջ, բաւական հեռու է Դուինին քաղաքէն․ որ Արասխ գետին քովն է․ և մինչև հիմա աւերակները կ'երևին հոն, և Բօզրախ դաշ կ'ըսուի ։ Հնաւորութիւննին չի ներեր կարծել թէ երկուքը մէկ գաւառի մէջ են․ և Բջնի ալ գաւառ չէ՝ որ իր տակը քաղաք պարունակէ․ այլ ինքը Արարատ նահանգի Նիգ գաւառին քաղաքներուն մէկն է ։ Ուստի կ'ըսեմք թէ այս Դղեկ ըսուած քաղաքը, որ ուրիշ տեղաց մեզի անծանօթ է, կրնայ Դըղեակ բառէն աւրուած ըլլալ․ ուստի կը կարծեմք թէ նոյն իսկ Բջնի քաղաքը կամ անոր մէկ մասը ըլլայ Դղեկը․ որովհետև Յօհաննէս կաթուղիկոսը Բջնոյ համար ամրոց կ'ըսէ․ Մատթէոս պատմիչը ամուր Բջնի կ'ըսէ․ և Վարդան պատմիչ՝ Բերդաքաղաք կ'անուանէ, և դղեակ․ ամուր, ամրոց, բերդաքաղաք, նըշանակութեամբ գրեթէ կը նոյնանան ։ (տես աշխարհագրութիւն հին հայաստանի․ թղթ 452․ 453) ։ Գանք ցանկին մնացեալ խօսքերուն ։

Յետնագիր յիշատակարան սորա բազում մասամբ եղծեալ է․ և չերևէր 'ի նմին ինչ մի յիշատակութեան արժանի ։

Այս գործ, որպէս և հեղինակն նըշանակագրէ 'ի լուսանց բանիցն, է հաւաքումն 'ի մեկնութեանց զանազան հարց Ափրեմայ, Կիւրղի, Իգնատիոսէ, Ոսկեբերանէ․ նոյնպէս և սակաւ նշանակին Յովհաննէս և Ստեփաննոս, զորս չըբաւեցաք որոշել ով ոմանք իցեն հեղինակքս այսոքիկ ։

Այլ և զանուն հեղինակի գործոյս չըբաւեցաք տեսանել թէ կայցէ ուրեք յիշատակեալ յայս մատեան․ և չը գիտելով չափ թէ քաղուածու Ղուկայ աւետարանին կրկին են 'ի մեզ․ արարեալ 'ի Գրիգորէ տաթևացւոյ և Մատթէոսէ վարդապետէ, զքանի մի տողս սկզբնաւորութեանն առա կարգեալ թողումք 'ի հետախոյզ անձանց բաղդատեալ որոշել ։ « Պատճառ Աւետարանի Ղուկայ ։ Ղուկաս Աւետարանս երրորդ է ըստ կարգի աւետարանչացն․ և հաւասար է գետոյն որ 'ի չորս բաժանի, որոյ անուն կոչի Տիգրիս․ որ գնայ ընդդէմ Ասորեստանի ։ Քանզի անդ առ սկիզբն քարոզութիւն Պաւղոսի, որպէս ինքն գաղատացւոցն գրէր․ որ զկնի յայտնութեան Քրիստոսի որ 'ի ճանապարհին » ։

Գրիգոր Տաթևացին ԺԴ դարուն մէջն է․ որ Քրիստոսի 1340 թուին ծընաւ․ և 1410 թուին մեռաւ ։ Ուստի այս Ղուկասու խմբագիր մեկնութիւնը անոր չի կրնար ըլլալ․ որովհետև յիշատակարանը Քրիստոսի 1184 թիւը կը ցուցընէ․ Տաթևացիէն 200 տարի առաջ ։ Վերոյիշեալ Մատթէոս վարդապետը թէ որ Տաթևացւոյն աշակերտն է նէ, որ Սարգիս անուն միայնակեացի մը խնդրով Վեցօրէից Մեկնութիւն գրեց, յիշեալ Ղուկասու մեկնութիւնը անոր ալ չի կրնար ըլլալ ։ Մէկ ուրիշ Մատթէոս երէց մը կայ մեծին Գրիգորի վկայասէրի ժամանակակից․ ԺԱ դարուն վերջերը․ որ յունարէնէն հայերէն թարգմանեց սրբոյն Գրիգորի Նազիանզու, և սրբոյն Յովհաննու Ոսկեբերանի պատմութիւնը․ մէկ մըն

ալ Մատթէոս Ուռհայեցի վարդապետը կայ՝ որ ժամանակագրական պատմութիւն շինած ունի. և կը հասնի մինչև 1132 թուականը. բայց ասոնց երկուքին համար ալ սուրբ գրոց վրայ մեկնութիւն շինած կամ հաւաքած չի պատմուիր։ Ուստի կը կարծեմք թէ այս Ղուկասու աւետարանի խմբագիր մեկնութիւնը կամ Արքայն Ներսէսի շնորհալւոյն է, կաթուղիկոսութենէն առաջ շինուած. ինչպէս որ եօթն կաթուղիկեայ թղթոց մեկնութեան խմբագիր ալ կայ նոյն սուրբ Հայրապետին անուամբը. կամ Գրիգոր պահլաւունիին կամ Գրիգոր տղային խնդրովը շինուած պիտի ըլլայ. գործոց առաքելոց խմբագիր մեկնութեան նման։ Նաև այս ասանկ ըլլայ նէ՝ Իգնատիոս անունով յիշուածը Ղուկասու աւետարանին մեկնիչ անուանի Իգնատիոս վարդապետն ալ կրնայ ըլլալ. և խմբագրողը այս դրքով՝ Իգնատիոս վարդապետին մեկնութեանը նախնի հարց մեկնութիւններուն համաձայն և հարազատ ըլլալը հաստատուցած կ'ըլլայ։

— Ամենապատիւ Երուսաղէմ Պատրիարք հայրը արժանապէս այս բարձր աստիճանը ժառանգելէն առաջ Ամասիայու և Թօխաթու առաջնորդութիւնն ունենալը ամենուն յայտնի է. և անցածները լրագրոյս միջոցաւը հրատարակեցինք որ Ամասիայու վիճակին առաջնորդութիւնը՝ նոյն վիճակին ժողովրդեանը միաձայն խնդրովը՝ իւր հոգևոր որդի Տ. Գէորգ շնորհափայլ վարդապետին տուաւ։

Այս օրերս Թօխաթու վիճակին առաջնորդութիւնն ալ արժանապատիւ Տ. Յակոբ Հանէսեան շնորհափայլ վարդապետին տուաւ. որուն կայսերական բարձրահրաման արտօնագիրը (պէռաթը) արդէն պատրաստ ըլլալով՝ մեծ պահոցս առջի շաբթուն պիտի մեկնի իւր վիճակը երթալու։ Յիշեալ Տ. Յակոբ վարդապետը 1839 և 40 թիւերուն՝ Իւսքիւտարու յանուն սբ Նշան Երուսաղէմի կառուցեալ ազգային ճեմարանին պաշտպան եղած էր. 1840ին վերջերը Կեսարիա իւր հայրենիքը երթալով՝ ժամանակ մը հոն առաջնորդի փոխանորդութիւն ըրաւ. հիւանդութեան պատճառաւ ծով մտնելու կարօտ ըլլալով Կոստանդնուպօլիս եկաւ. Սամաթիա Սուրբ Գէորգայ եկեղեցին և եաքը Պէյօղլուի Սուրբ Երրորդութեան եկեղեցին քարոզչութիւն ըրաւ. և 1849 յունիսի մէջ ազգային հոգևորական գերագոյն ժողովոյն անդամ ընտրեցաւ, Պէյօղլուի քարոզչութիւնն ալ վրան ըլլալով։ Այս ամէն պաշտօնները կատարեալ խոհեմութեամբ վարելը զինքը առաջնորդական բարձրաստիճանին արժանացոյց։

— Պաղտատու առաջնորդ Արժանապատիւ Տ. Մեսրոպ վարդապետին խոհական կառավարութէն վիճակայինք գոհ ըլլալով իրենց գոհութիւնը ծանուցած էին Ամենապատիւ Երուսաղէմ Պատրիարքին և ազգային քաղաքական գերագոյն ժողովոյն։ Երուսաղէմ Պատրիարքն ու ժողովքը յատուկ աղերսագրով մեծազօր տէրութենէն ուրիշ արժանապատիւ առաջնորդաց տրուած պատուոյ նշանին նման նշան մըն ալ Պաղտատու առաջնորդին համար խնդրեցին։ Բարձրագոյն դուռը բարեհաճեցաւ ազգին կողմանէ եղած այս օրինաւոր խնդիրը ընդունելու. և ականակուռ պատուոյ նշան մը խրկեց Երուսաղէմ Պատրիարքին. որ անմիջապէս Պաղտատու առաջնորդ արժանապատիւ Տ. Մեսրոպ վարդապետին խրկուեցաւ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐ

Բէլճիկան։ Փռանսըզի արտաքին գործոց տեսչութեան դիւանին երեւելի անդամներուն մէկուն յանկարծ փորձութիւն մը պատահեցաւ, որ բժշկական պատմութեն հազիւ պատահած դիպուածներուն կարգը կրնայ մտնել։ Պ. Մանտվիլ, հարաւային Ամերիկայ հասարակածի կառավարութեան (ռէբիւպլիք տ'էքաթէօր) Քուիդօ մայրաքաղաքը Փռանսըզի կառավարուէ կողմանէ ընդհանուր հիւպատոս կ'երթար կոր։ Օր մը որ օդը շատ յստակ և պայծառ էր, երբոր նաւուն տախտակամածին (կէօվէրդէին) վրայ կը պըտըտէր, մէկէն 'ի մէկ երկու աչքը մէկէն կուրցան, չի տեսնել սկսան. որ առաջկուց գլխու ցաւ կամ ուրիշ ասանկ բանի յառաջընթաց ըլլալու նշան մը տեսնուած չէր։ Ասանկ բան երբեմն բայց խիստ քիչ կը պատահի. սակայն այս մօտերս պատահածները համեմատութեամբ շատկեկ են։ Նաւուն բըժիշկը և ուրիշ ասանկ բանը հասկըցող անձինք աճապարեցին դարման տանելու. բայց ճարը չի գտնուեցաւ։ Ասկէց ետքը՝ որովհետև Պ. Մանտվիլ չէր կրնար այն պաշտօնը կատարել, հարկ եղաւ Փարիզ դառնալ, որ գուցէ այն տեղի բժիշկներուն խորհրդածութեամբը բան մը ըլլայ։ Անոր տեղը Քուիդօ երթալու համար որոշվեցաւ Պ. Մոնդօլոնին տղան, որ հիւսիսային Ամերիկայի միացեալ նահանգաց Ուիչմոնտ քաղաքը հիւպատոս էր։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Ոստատանէն մօտերս մէկ վաճառական մը եկած ըլլալով՝ Վալիտէ խանին վերի խուցը 43 թուանշանով օդան կը կենայ. հետը մայրաքաղաքս ծախելու համար բերած է արծաթէ ոսկեզօծ և քանդակաւոր (սավաթլը) ջուրի ամաններ և զմելիք դանակներ և ուրիշ բաներ. որոց նմանը ուրիշ անգամ տեսնուած չէր. և հիմայ ալ ուրիշ տեղ չի գտնուիր։ Ասոնց և սեղանի և սառցի մէջ անցնելու համար սպիտակ և գունաւոր էկած սեր և կապոյտ խոշոր կաշի, և ուրիշ տեսակ կերպեր, որ ոսկորական գնէն աժան կուտայ. և ծանր թեթև աթոռներ եկեղեցական զգեստ շինելու՝ և սեղանակներու զգեստի համար. տեսակ տեսակ ընտիր բերուածներ, և մօտեւորի համար կերպեր և նոր հանձի կարեր. և ինքը վաճառականը Կոստանդնուպօլիս երկար ատեն կենալու դիտաւորութիւն չունի։ Նոյն վաճառականին քով չի տեսնուած մէկ արհեստական բան մը կայ. և մէկ մըն ալ չընտիր ժամացոյց մը կայ. որուն ծանրութիւնն է 320 քրատ։ Բան մը ծախու առնելու համար այս մաղազան գացողը թէ որ ուզէ նէ այս երկու կերպ չի տեսնուած բաներն ալ կրնայ տեսնել։

Պէշիքթաշու Ալէնի մահալլէն մէծ ճաթէին վրայ մէկ արտ մը կայ ծախու. 56 կանգուն երկայնութիւն, 25 կանգուն լայնութիւն. 523 կանգուն ամբողջ պատ ունի ըրա կողմը պատած ըրա կանգուն բարձրութեամբ. ամբողջ գետինը տեղ մը մօտաւոր առնելով 1430 կանգուն տեղ է. մէկ աղբիւր և 2 հատ ջրհոր և 50 հատ պտղատու ծառ կայ մէջը. և տուն շինել տալու եղողին դիւրութեան համար թէմէլներուն տեղն ալ բացուած պատրաստ է։

Այս արտին թէպէտ ըստ ծախու դրուած է. բայց միայն կէսն ալ ուզող ըլլայ նէ կը տըրուի։ Ուզողը Պաղչէ Գաբուի Բալըք Ալէնի ճամիին դրանը ճաճըկի մաղազան յարգելի Աբիսողոմ աղայ Պէտրոսեանին հետ կրնայ խօսիլ։

Իւսքիւտարու նորը Էշէն քէօյին քովերը Բօղազ Քէսէնին ըստած տեղը հասարակաց ճամբուն վրայ մէկ այգի մը կայ, 95 տէօնիւմ մեծութիւն. մէջը 2000 տերեւի և վէնէլի ծառ. Այս այգիս՝ ամեն մէկ ծառը եւլէն եաքը տարին 10.000 ղուռուշ եկամուտ կը բերէ. և ասոր ասանկ ըլլալուն՝ այգին տէրը ամեն կերպ երաշխաւորութիւնը տալու յանձնառու է։ Այս այգիս կորդ 35 տէօնիւմ արտ մըն ալ կայ. որ այգին հետ պիտի ծախուի. բայց զատուած ըլլալով՝ այս արտան թէրը տէրը պիտի առնէ։ Ուզողը Սէլամ մահալլէն Պետրոսեան Կարապետին պէտք եղած տեղեկութիւնները կրնայ առնել։

ԿԱԼՎԱՆԵԱՆ—ԵԼԵՔՏՐԱԿԱՆ ՇՂԹԱՅ, ՅՕԴԱՑԱՒՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Գ. ԿՕԼՏՊԵՐԿԷՐԻՆ ՀՆԱՐԱԾԸ

Աւստրիական գաւառներու կայսերական արքայական արտօնութեան հրամանագրով. եւ Բրուսիայի կառավարութեան հաճութեան արտօնագրովը, Վիեննայի բժշկական ընկերութենէն քննուած եւ հաստատուած. եւ բազմաթիւ առողջութեան ընկերութիւններէն եւ բժիշկներէն եւ անուանի տարրալուծներէն որ հազարաւոր անգամ այս շղթաներուս ուժը փորձած են ինչուածքի եւ յօդացաւութեան եւ ջղային հիւանդութեանց վրայ. ինչպէս են առցայի ցաւ. ականջի խլութիւն կամ ծանր շաւչ. աչքի ծըղռոտիչ եւ չրոտիչ. կուրծքի կամ կըռնակի կամ բարձքի (ֆխաչչայի) ցաւ. յօդուածներու ցաւ եւ բռնըցիչ. մէկ դիու գլխաջղատապած իջուածք. սրտի ցարնեչ. քունքի կրնաշ քնանաչ. եւայլն, եւայլն։

Այս շղթաներուս գինը, խրատովը մէկ տեղ, սովորական աստիճանը 2 Ֆիօրին, կամ 6 Աւստրիական լիրա։ Աւելի ուժովը հինցած հիւանդութիւններուն համար 3 Ֆիօրին կամ 9 Աւստրիական լիրա։ Պարզը և տղայոց 1 Ֆիօրին կամ 3 Աւստրիական լիրա։ Ասոնք կը գտնըւին Կոստանդնուպօլիս. միայն Պ. Անդօնիօ Քալլէյա դեղավաճառին քովը. Կոստանդնուպօլսոյ Պաղչէ խաբուն Պալըքլը տիւքեանը. և Պէյօղլու, Ռուսաց Քանչըլէրիային քովը. Ճիւաֆֆա նշանով խանութը։ Միայն այս դեղավաճառը յիշեալ շղթաները վերպգրեալ հաստատուն գնովը կրնայ ծախել։

Կալվանիզմօյին բժշկական ուժը և ներգործութիւնը նոր ատեններս շատ իմաստուն և անուանի բժիշկներէն և բնագէտներէն փորձուած է. անանկ որ՝ ասոր վրայօք ամենամեծ երկբայութիւն մը ծագելու անգամ տեղի չէ կայ։ Մանաւանդ կերպով ճանչցուած է որ խիստ զօրաւոր դեղ մըն է ասիկայ յօդուածքի և իջուածքի և ջղային հիւանդութիւնները բժշկելու. ինչպէս են առցայի ցաւ. ականջին խլութիւն. աչքի վիճակ. կուրծքի և կռնակի և բարձքերու և յօդուածներու ցաւ. մէկ կողման վրայ պատահած իջուածք. սրտի զարնել. չի կրնալ քնանալ. և ուրիշ այս տեսակ հիւանդութիւններ։ Բայց մինչև հիմա գործածուած գործիքները կամ շատ մանր մեքենաներէ բաղկացած և շատ սուղ էին. կամ անանկ շինուած էին որ միայն ճանչցողները կրնային բանեցընել. ասոր և շատ գործածական չէին։ Այս շղթաներէն արտադրուած ելեկտրական հեղուկը արտաքին պատճառներէ կուգար. և հիւանդին խառնուածքին համեմատ ուժին ամեն անգամ ներգործութիւնը չափաւորելը դժուար էր. և գործիքը տեղէ տեղ տանիլն դիւրաւ չի կրնալ տարուիլը՝ ելեկտրական հեղուկին ալ անընդհատ կերպով հիւանդ անդամոյն վրայ բանեցընելուն արգելք կ'ըլլար. և այս հեղուկին ներգործութեանը կտրուելը կամ ընդհատումը շատ անգամ հիւանդութիւնը աւելի կը զայրացնէր։ Այս ամեն պատճառներուս համար կալվանիզմօյին բժշկութեան մէկ ընդհանուր կերպ մը չէղաւ. ինչպէս որ յայտնի է շատ մեծ բժիշկներուն ասոր վրայօք ըրած գանգատներէն։ ԿԱԼՎԱՆԵԱՆ—ԵԼԵՔՏՐԱԿԱՆ ՅՕԴԱՑԱՒՈՒԹԵԱՆ ՇՂԹԱՅՆ, որուն վրայօք խօսք մը առաջ բերինք. այս ամեն անկատարութիւններէն ազատ է. ինչպէս որ կրնամ ալ վստահութեամբ ապացուցանել։ Այս շղթայս ինքնին պարզ է, և թեթև, և ամեն մարդու կը յարմարի. գինը չափաւոր է. որ աղքատ մարդիկ անգամ կրնան գնել. գործածութիւնը անանկ պարզ է որ՝ տգէտ մարդ մը անգամ չի կրնար սխալիլ։ Ներգործութիւնը անվրէպ է, ելեկտրական հեղուկը շարունակ կ'արտադրուի և կը ներգործէ մարմնին հիւանդ մասին վրայ, որչափ որ ընդհատած ալ ըլլայ։ Շարունակ ներգործող հեղուկին դիւրութեանը համար ամենադըժուար խառնուածք ունեցող անձինքը անգամ, և նոյն իսկ հիւանդներն ալ կրնան շղթայն բանել և կրել առանց փնտռելու։ Այս նորագիւտ գործիքս շատ որ հնարուեցաւ նէ, ասոր մեծ օգտութեամբը եղած անհամար և զարմանալի բժշկութիւնները ասոր օգտակարութեանը պէտք աւելի ապացոյցն են։ Ասոր համար Պ. Անտօնիօ Քալլէյային յանձը մէկ պատգրեալ պէտի գրքոյկ մըն ալ բաժնել կուտամ հիմա. որուն մէջ կը պարունակին անուանի բժիշկներուն և արժանահաւատ անձանց բազմաթիւ վկայականները։ Պէռլինու Բժշկական Ընկերութեան Ատենապետ և Ազգային Ընկերութեան Խորհրդական Պ. Փրոֆ. Փէյլրուպէ ասպետը, որ բոլորոյ Բժշկական աշխարհին երեւելի Բարգմանն է, այս գործոյն համար բժշկական Բարգմանութիւնը ըրեր է։ Ամենայն վստահութեամբ կ'առաջեմ յարգոյ հասարակութեան, իմ Կալվանեան—Ելեքտրական յօդացաւութեան շղթաներուս այն մեծ օգտութիւնը ըրել. որուն որ եկեղօք արժանի է։ Կօլտպէրկէրին հորդած շղթայն տուփի մը մէջ տեղէ մը գոցուած է. վրան իմ (Կօլտպէրկէրին) անունս. և տուփը վերի դրուած ներկայացուցիչ մասնաւոր են ոսկեգիր տպուած. Աւստրիայի կայսերական Բժշկական արծիւը. և Ճ. Գ. Կօլտպէրկէրին գործարանին կնիքը. որ է Դասնօվիցայ ազատ քաղաքին ասոմները։

Ճ. Գ. Կօլտպէրկէր 'ի Պէռլին. Սքանտաւէր փողոց. թիւ 72.
Քիմիագործ և արտօնաւոր շինող ելեքտրական-Մագնիսական գործիքներու.

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ
ԼՐԱԳՐԻՍ
Պրուսացի Յովհաննէս
Չամուռճեան։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ
Ի ՎԱԼԻՏԷ ԽԱՆՆ